

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду од 8. маја. 2017. године именовани смо у Комисију за преглед и оцену докторске дисертације коју је Стефан Стојановић, мастер, предао под насловом: *Функционално-семантичко поље перфектности у руском и српском језику*. Након анализе садржине докторске дисертације подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I. ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета у Београду, на седници одржаној 19. априла 2017. године.
2. Састав Комисије:
 1. Ментор: др Људмила Поповић, редовни професор Филолошког факултета у Београду, изабрана у звање редовног професора за ужу научну област Украјински језик и књижевност 15. јула 2009. године;
 2. Др Предраг Пипер, академик САНУ, редовни професор Филолошког факултета у Београду, изабран у звање редовног професора за ужу научну област Руски језик и славистика 1991. године;
 3. Др Дојчил Војводић, ванредни професор Филозофског факултета у Новом Саду, изабран у звање ванредног професора за ужу научну област Русистика (предмет Руски језик), 15. јула 2013. године.

II. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Стефан Стојановић
2. Датум и место рођења: 2. новембар 1977. године, Београд.
3. Дипломирао 2003. године на Филолошком факултету у Београду, на Групи за руски језик и књижевност,
4. Мастер студије завршио је 2007. године на Универзитету у Торонту. Академско звање мастера стекао је из области лингвистичке славистике.
5. Од септембра 2008. ангажован као сарадник у настави на Филолошком факултету Универзитета у Београду, а од септембра 2009. године као асистент. Поново је изабран у звање асистента 2012. године, а 2015. изабран за вишег лектора.

III. НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Функционално-семантичко поље перфектности у руском и српском језику.

IV. ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација ма Стефана Стојановића представља истраживање језичких средстава изражавања граматичког значења перфектности у руском и српском језику. Под *перфектношћу* аутор подразумева значење које упућује на ситуацију у прошлости која се посматра из садашњости. Перфектност се разматра одвојено од посебног граматичког значења *результативности*, али у поређењу са њом, те се у дисертацији посвећује значајна пажња показатељима резултативности у руском и српском језику. Оба граматичка значења – перфектност и резултативност досад нису била предмет посебних монографских истраживања у српском језику, нити су раздвајана у досадашњим проучавањима глагола код српских лингвиста, стога дисертација представља несумњиви допринос српској аспектологији како са контрастивног аспекта – у поређењу са руским језиком, тако и у теоријском погледу.

Поред оних типова перфектности који су већ издвојени и описани у славистичкој и типолошкој литератури, попут перфектности резултата, перфектности свежих вести, перфектности недавне прошлости, експеријенцијалне перфектности и перфектности трајне ситуације, кандидат издваја на грађи руског и српског језика два нова типа перфектности – чињеничну и количинску, а уочава и два специфична типа резултативности – медијалну (на грађи српског језика) и локативну (у оба разматрана језика). Издвојене грамеме описане су с ослонцем на теорију функционално-семантичких поља Александра Бондарка, те се с тог аспекта уочавају централна и периферна средства реализације перфектности у сваком од језика.

Текст дисертације се састоји од 413 страна и садржи уводни део, 8 средишњих поглавља, закључке, а на крају је наведен списак коришћене литературе.

У прва два поглавља – *Уводне напомене* и *Задачи и методологија* (стр. 1–28) кандидат износи уопштене податке о предмету рада уз кратак преглед претходних истраживања, одређује обухват рада, теоријско-методолошке основе и циљ истраживања, наводи податке о корпусу.

С обзиром да у досадашњим истраживањима српских лингвиста перфектност није одвајана од резултативности, ослањајући се на богату аспектолошку литературу, у уводном поглављу кандидат описује заједничка обележја ових граматичких значења, као и њихове специфичне одлике. Међу заједничке показатеље перфектности и резултативности, позивајући се на истраживања Јурија Маслова, Александра Бондарка, Бернарда Комрија, Џоан Бајби, Естена Дала, Владимира Плунгјана, Јелене Петрухине, као и бројних других лингвиста, кандидат убраја темпоралну биситуативност која се огледа у темпоралним екстензијама, тј. способности перфектне и резултативне ситуације да обухвати два временска плана; каузалност – постојање узрочно-последичних веза између ситуација које припадају разним временским плановима; тзв. актуелну релевантност, тј. релевантност ефеката прошле радње у садашњости;

референтну тачку која се подудара са временом говорне ситуације. Са друге стране, кандидат указује на то да перфектност одликује специфични показатељ – ретроспективност, тј. посматрање прошлости из перспективе садашњости, док се у случају резултативности ефекти прошле радње региструју симултано са временом говора. Ретроспективност актуелизује показатеље акционалности и претериталности перфекта, са тог аспекта кандидат одређује релевантна дистинктивна обележја перфекта и резултатива, те се акционалности и претериталности перфекта супроставља статалност и презентност резултатива. Кандидат такође истиче да је перфекат, за разлику од резултатива, неспецифичан по питању ефеката радње, лимитативности и дијатезе.

Опису дистинктивних обележја перфекта и резултатива, као и различитих типова перфектности и резултативности посвећен је уводни део дисертације, али се кандидат у више наврата враћа у свом истраживању том питању, које је кључно за његов рад, допуњујући га новим запажањима и обогаћујући наведену област аспектолошких проучавања вредним закључцима до којих долази полазећи од своје грађе. Издвајајући нове типове перфектности, тзв. *количинску перфектност*, која је заступљена код глагола којима се евидентира количина постигнутих резултата за одређени период, и тзв. *чињеничну перфектност*, која је на граници са чистом претериталношћу и најудаљенија од резултативности, кандидат наводи примере који иду у прилог наведеној тези, истовремено упућујући на поглавља у којима ће се та питања разматрати темељно.

Имајући у виду да неуједначеност термина представља слабу карикатурну аспектологију, неопходно је истаћи да се кандидат одлично оријентише у најзамршенијим питањима ове области савремених лингвистичких истраживања показујући завидно познавање релевантне литературе која је настала како на словенском тако и на енглеском говорном подручју. Вођен примером припадника Петербуршке функционално-семантичке школе, али и типолошким истраживањима која су посебно допринела развоју аспектологије, кандидат настоји да сагледа концепције свих ауторитетних лингвиста у тој области, али истовремено не испушта основну тематску линију свог истраживања.

Осим описа структуре функционално-семантичког поља перфектности у оба језика кандидат поставља пред собом циљ разграничења перфектности и резултативности на материјалу српског језика с обзиром да је на грађи руског језика ово питање вишекратно разматрано.

Централни део рада одражава сложену структуру самог функционално-семантичког поља перфектности. Треће поглавље – *Трпни партицип у предикативној функцији* (стр. 29–172) доноси опис овог глаголског облика с обзиром на његову резултативну и перфектну употребу. У вези с тим разматра се тзв. објекатски тип трпног партиципа који се може сматрати прототипичним јер настаје од прелазних глагола (нпр., *написан, прочитан, продан* итд.), као и субјекатски тип, којем припадају пасивни партиципи настали од непрелазних, најчешће медијалних глагола. По узору на руске лингвисте који су описали тај тип партиципа у руском језику, кандидат издваја примере субјекатског типа у

српском језику, где по његовом мишљењу спадају партиципи попут *заљубљен*, *упаљен* (у споју, рецимо, са *желудац* и сл.), *загледан*, *иживљен* итд., полемишући притом са појединим српским лингвистима по питању атрибутивне и предикативне употребе тих партиципа и наводећи примере који потврђују његов став. Посебно се разматрају примери дводијатезних партиципа (*обучен*, *обријан*, *испуњен* и сл.), као и партиципи у оквиру тзв. посесивне пасивне дијатезе (*имам написан састав*, *имам прикупљена средства* и сл.).

Поредећи пасивне партиципе у безличним конструкцијама, кандидат долази до закључка да се они у оба језика могу употребити како резултативно тако и акционално, а у потоњем случају служе као средства изражавања перфектности. Приликом разматрања резултата као основног значења које се преноси пасивним партиципом у предикативној служби, кандидат напомиње да резултативност карактерише непосредни резултат који представља стање, док перфектност резултата карактеришу, пре свега, посредни ефекти или импликатура која се може поништити. Позивајући се на Бернарда Комрија, кандидат илуструје да се импликатура, која стоји иза перфектног значења пасивног партиципа, може поништити у исказу, док иза резултативног значења стоји референцијалност, која се никако не може поништити, напр. *Убијен је мој пријатељ, али нисам очајан* и **Убијен је мој пријатељ, али је он жив*. Кандидат истиче да и у случају резултативности могу постојати посредни ефекти, али је непосредни резултат тај који је битан, док, са друге стране, у случају перфектности резултата може постојати и непосредни резултат који одсликава ново стање, али су посредни ефекти ти чије је постојање неопходно и који чине радњу актуелном, релевантном.

У следећим поглављима детаљно су размотрени случајеви употребе пасивног партиципа са копулом и без ње у служби изражавања перфектности, али и садашње и прошле резултативности (случај плусквамперфекта), партиципи који су настали од основа глагола несвршеног вида, партиципи у конструкцијама са логичким субјектом у косом падежу, што је типично за руски језик, и слична питања. У сваком од одељака аутор износи оригинална запажања у вези са разграничењем перфектног и резултативног значења код партиципа. Посебно је у том погледу богато запажањима поглавље које је посвећено анализи аналитичких показатеља – прилошким одредбама које у споју са пасивним партиципом актуелизују перфектност. С тим у вези издвојене су одредбе за време, које представљају најјача средства актуелизације перфектног значења код трпних партиципа. Кандидат тврди да одредбе које упућују на регуларно понављање ситуације, односно на хабитуалност, служе као индикатор реализације резултативног значења код трпних партиципа (нпр. *каждый день*, *цельми днями*, *всегда*, односно *сваки дан*, *по цео дан*, *увек*). Исто значење актуелизују и одредбе за трајање, док одредбе за трајање са завршеним интервалом (нпр. *с 1991 по 1995 г.*, односно *од 1995. до 1995 г.*) могу, по кандидатовом мишљењу, актуелизовати количинско перфектно значење у контексту навођења резултата као броја случајева. Одредбе за тачно време у прошлости (нпр. *в 1995 году*, *вчера*, односно *1995. године*, *јуче*) актуелизују

акционално значење, односно у случају партиципа с нултом копулом / копулом у презенту, актуелизоваће перфектна значења (перфектност резултата, чињеничну перфектност). Затим кандидат наводи да одредбе за рок завршетка радње (нпр. *за час, в час*, односно *за сат времена*) актуелизују акционално, пре свега претеритално значење, док деиктичке одредбе, указујући на садашњост (нпр. *сегодня*, односно *данас*), појачавају резултативно значење итд. Кандидат користи издвојене временске одредбе као индикаторе приликом тестирања глаголских облика на перфектност и резултативност у свом истраживању.

На сличан начин се описују одредбе за место, те се закључује да допуна која изражава локацију може актуелизовати резултативно значење, док допуна која указује на смер профилише перфектно значење, као и друге одредбе – агентивна допуна, одредбе за брзину и темпо, одредба за начин, одредба за сврху, које, по кандидатовом мишљењу, актуелизују перфектно значење код трпних партиципа.

Посебно се у наведеном поглављу разматрају партиципи у упитним реченицама и у негираним конструкцијама, с обзиром на ред речи, као и у споју са другим лексичким средствима, што даје основу за закључак да је кандидат размотрио пасивни партицип као прототипично средство реализације перфектности и резултативности у оба језика свестрано, како изоловано тако и у споју са другим лексичким и синтаксичким показатељима који актуелизују једно од та два значења.

Четврто поглавље *Прошло време и перфект активне дијатезе* (стр. 179–290) посвећено је опису наведених глаголских облика у служби изражавања перфектности. Разматрајући еволуцију перфекта с ослонцем на бројна типолошка истраживања на ту тему, кандидат поставља питање у којој мери неспецификовани претеритални облици као што су прошло време у руском језику и перфект у српском заиста у стању да изразе резултативно или перфектно значење. Како би одговорио на то питање, кандидат посвећује посебну пажњу анализи тзв. квалитативног перфекта, притом долази до закључка да квалитативноперфектно значење у руском и српском језику најчешће изражавају медијални трансформативни, претежно инхоативни глаголи, као и глаголи који означавају заузимање одређене просторне конфигурације и повезивање двају предмета у простору. Кандидат истиче да је непосредни резултат квалитативноперфектне радње исказане прошлим временом идентичан резултату какав је типичан за резултативност, тј. представља *стање* у најширем смислу речи. Стефан Стојановић истиче да у руском језику прошло време у квалитативноперфектном значењу не може бити употребљено с одредбама које актуелизују резултативно значење, што показује да су ово ипак два различита значења. За разлику од руског језика, у српском језику радни партицип медијалних неповратних и непрелазних, најчешће инхоативних глагола може бити употребљен атрибутивно у резултативном значењу. Већина радних партиципа од оваквих глагола, оних који су уједно и трансформативни, моћи ће да се употреби у резултативном значењу и предикативно. Кандидат закључује да конструкција са предикативно

употребљеним радним партиципом од инхоативног глагола у резултативном значењу не представља облик перфекта, већ да је у питању посебна конструкција, за коју предлаже термин *медијални резултатив*. Кандидат тврди да радни партиципи истих глагола могу имати и акционално значење, односно прошлу темпоралну вредност, и у том случају заједно с копулом чине прошло време, односно перфект, а значење им је у минималном контексту квалификативноперфектно.

Затим кандидат разматра наведене глаголске облике у служби изражавања перфектности резултата, са којим у вези разграничава тип перфектности резултата код ког доминира непосредни резултат – перфект резултата у ужем смислу, и перфект резултата код кога доминирају посредни ефекти – перфект садашње релевантности. Као средства реализације перфектности резултата Стефан Стојановић издваја у оба језика лимитативне глаголе са значењем кретања, говорења, почетносвршене акционалне класе и др. којима је заједнички семантички показатељ наставак радње након што је постигнута унутрашња граница.

Анализирајући експеријенцијални перфект кандидат долази до закључка да у руском и српском језику перфектност искуства одговара општефактичком значењу глагола несвршеног вида, али да се истим облицима може исказати и значење чињеничне перфектности, које кандидат издваја посебно. По кандидатовом мишљењу, перфектности искуства одговара егзистенцијално општефактичко значење, док чињеничној перфектности одговара конкретно општефактичко значење, а да им је заједничко то да представљају радњу као факт који се посматра из садашњости, док их разликује обележје кратности, које је својствено егзистенцијалном значењу, односно перфектности искуства, али не и конкретном значењу, односно чињеничној перфектности, која увек изражава појединачну радњу. Кандидат напомиње да перфектност искуства указује само на то да се нека радња догодила најмање једанпут у неком периоду, тј. да је радња исказана таквим перфектом неконкретизирана у времену, док код чињеничне перфектности реч је увек о конкретном догађају који се догодио у одређено време. Кандидат издваја и прелазне случајеве код којих је радња неконкретизирана у времену, али је истовремено ситуација (или сама радња) непоновљива, тј. није кратна. Стефан Стојановић сматра да се перфектност искуства може актуелизовати припадношћу одговарајућој акционалној класи, одредбама за понављање – свиме што актуелизује семантичко обележје кратности, карактеристичним за перфектност искуства, али не и за чињеничну перфектност.

У следећа два одељка истог поглавља кандидат описује типове перфектности које је сам издвојио – чињеничну и количинску перфектност. За прву је навео да може бити изражена како несвршеним, тако и свршеним глаголима, у потоњем случају таква перфектност одговара конкретно-фактичком значењу. Кандидат сматра да уколико је радња у прошлости неактуелна и посматра се из садашњости, облик прошлог времена свршеног вида представиће догађај из прошлости као факт, а да више таквих догађаја не

формира наративни низ, већ представља скуп информација о прошлим догађајима који се налазе у истој равни у односу на садашњост, те да су такви догађаји појединачни и конкретизовани у времену, што може бити исказано и експлицитно одредбом за време. Стефан Стојановић примећује да се прошло време глагола свршеног вида у оба језика успешно користи са одредбама за трајање које имају завршен интервал, те да у том смислу изражавају количинску перфектност. Притом завршетак интервала се може подударати с временом говорења, али се реферисање о постигнутим резултатима може односити и на неки други ранији период. Кандидат сматра да је у случају глагола несвршеног вида значење прелазно између количинске перфектности и перфектности искуства.

Сводећи резултате анализе која је изложена у поглављу о руском претериту и српском перфекту, кандидат закључује да оба облика изражавају читав дијапазон значења – од квалификативног перфектног до чистог претериталног значења, односно до перфектности искуства, али да међу њима постоје и разлике, нпр. у српском језику радни партицип се може употребљавати самостално, ван састава прошлог времена и других сложених облика који у себи имају радни партицип и у том случају увек има резултативно значење, било да је употребљен атрибутивно, било предикативно. Кандидат истиче да је употреба перфекта у српском језику само примарно перфектна, али да се тај облик може, с обзиром на наративну употребу, квалификовати као тзв. *проширени перфект* који у себи спаја резултативно значење са перфектним, док су једином претериталном облику у савременом руском језику подједнако својствене све референтне тачке, тако да се оно никако не би могло окарактерисати као проширени перфект.

Пето поглавље **Партиципи без копуле у предикативној конструкцији у српском језику** (стр. 291–315) посвећено је анализи тзв. крњег перфекта. Након темељног разматрања тог питања на бројним примерима и с ослоном на богату србистичку традицију истраживања тог питања кандидат долази до закључка да партицип без копуле (крњи перфект) представља специјализовано средство за изражавање перфектности свежих вести, али да у целини гледано перфектно значење изражава слабије и има далеко већа ограничења од пуног перфекта, те да у односу на пуни перфект представља периферно средство изражавања перфектности.

Као периферно средство реализације перфектности у српском језику кандидат издваја и аорист, чијој анализи посвећује шесто поглавље дисертације – *Аорист* (стр. 316–343). Стефан Стојановић примећује да перфектно значење досад није издвајано приликом анализе аориста у досадашњим истраживањима, а да се оно недвосмислено реализује, те указује на способност српског аориста да изрази значење које је познато у лингвистичкој литератури као перфект свежих вести. Разматрајући аорист с тог аспекта кандидат долази до закључка да се тај глаголски облик може сврстати у проширени перфект.

У седмом поглављу *Радни партицип прошлог времена у руском језику* (стр. 344–349) Стефан Стојановић говори о том глаголском облику као средству

реализације перфектног и резултативног значења у контексту главне радње у садашњости. Кандидат примећује да у случају партиципа који изражавају стања најчешће није могуће утврдити да ли су они употребљени резултативно или квалитативноперфектно. Резултативно или квалитативноперфектно значење могу имати партиципи од медијалних повратних и неповратних непрелазних трансформативних глагола свршеног вида, типично инхоативних. Радни партиципи прошлог времена од осталих глагола свршеног вида, по кандидатовом мишљењу, не могу изражавати резултативно односно квалитативноперфектно значење, односно могу изражавати значење перфектности резултата уколико су њихови непосредни резултати или посредни ефекти актуелни у време главне радње. Кандидат примећује да је значење перфектности искуства уочљиво код партиципа од глагола несвршеног вида, притом не испушта из вида да радни партицип у контексту главне радње у прошлости изражава само таксисни однос.

Анализирајући у осмом поглављу *Герунд свршеног времена односно герунд прошлог времена у адвербијалној функцији* (стр. 350–356), Стефан Стојановић примећује да, поред своје основне таксисне функције, овај облик у оба језика може изражавати и перфектно значење. Кандидат сматра да до реализације перфектних нијанси у значењу овог облика долази стога што је он оријентисан према главној радњи, а пошто се главна радња оријентише према некој тачки у времену, посредно се и герунд оријентише према тој истој тачки у времену уколико се та тачка подудара са садашњошћу. Истовремено кандидат истиче да герунд свакако припада периферном средству реализације перфектности у оба језика, где спада и презент, чијој анализи кандидат посвећује последње, девето, поглавље своје дисертације – *Садашње време/презент* (стр. 357–363). У том поглављу кандидат долази до закључка да се комбинацијом садашњег времена односно презента несвршеног вида и одредбе за трајање изражава перфектност трајне ситуације у оба језика, притом одредбе могу означавати незавршен интервал, завршен интервал или почетак интервала.

Након извршене анализе глаголских облика у функцији реализације перфектног значења у руском и српском језику, као и лексичких средстава која у комбинацији с одговарајућим глаголским облицима дају одређена перфектна значења, кандидат у 10. поглављу *Закључци* (стр. 364–389) резимира истраживање и износи закључке до којих је дошао, те излаже свој поглед на структуру функционално-семантичког поља перфектности у оба језика.

После закључка следи списак скраћеница и симбола (390) које је аутор користио у дисертацији, подаци о грађи (391–401), као и списак коришћене литературе (402–413).

V. ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Проучавање граматичког значења перфектности у односу на резултативност, од које ова грамема води порекло, спада у мање проучена питања у српској граматици, као и нешто више, мада још увек недовољно, проучена у руском језику, што представља посебан изазов али и захтева већу одговорност истраживача. Дисертација ма Стефана Стојановића показује да се кандидат у потпуности посветио наведеној проблематици и темељно је обрадио примењујући већ познате и општеприхваћене, али и нове методе аспектолошких истраживања.

Кандидат илуструје изврсно познавање лингвистичких теорија и методолошких поступака који се користе у истраживању граматичких значења перфектности и резултативности у различитим језицима. Његова анализа аутентичне грађе је комплексна и целовита, одговара на постављене задатке и циљеве.

У својој дисертацији кандидат показује да се у овој области може доћи до нових сазнања која проширују наше представе о перфектности и семантичкој категорији аспектуалности у целини.

Теоретска новина истраживања састоји се у томе да кандидат поред оних типова перфектности који су већ издвојени и описани у славистичкој и типолошкој литератури, попут перфектности резултата, перфектности свежих вести, перфектности недавне прошлости, експеријенцијалне перфектности и перфектности трајне ситуације, издваја на грађи руског и српског језика два нова типа перфектности – чињеничну и количинску, а уочава и два специфична типа резултативности – медијалну (на грађи српског језика) и локативну (у оба разматрана језика).

Издвојене грамеме кандидат описује с ослонцем на теорију функционално-семантичких поља Александра Бондарка, те се с тог аспекта уочавају централна и периферна средства реализације перфектности у сваком од језика. У централна средства реализације перфектности кандидат убраја прошло време, односно перфект, и пасивни партицип, који су у стању да пренесу перфектно значење с минималним ослонцем на контекст, њима су блиски облици крњег перфекта и аориста у српском језику који преносе значење перфекта свежих вести, док у периферна средства спадају радни партицип у руском језику, свршени герунд односно герунд прошлог времена и садашње време односно презент у оба језика.

Стефан Стојановић предлаже двоструки приступ опису функционално-семантичког поља перфектности. Са једне стране, перфектност се посматра као јединствено поље са два морфолошка центра које чине прошло време, односно перфект, и пасивни партицип, док су остала средства лоцирана периферно и њихов статус варира у зависности од језика. У оквиру другог приступа кандидат издваја микропоља за сваки од појединачних типова перфектности, те се у оквиру сваког од тих микропоља описују централна и периферна средства. Други приступ показује да у зависности од типа перфекта различита морфолошка средства врше функцију прототипичних језичких средстава за реализацију овог граматичког значења.

Кандидат проучава функционално-семантичко поље перфектности, што му допушта да скрене пажњу на чињеницу да глаголски облици најчешће реализују одређену акционалну сему у комплексу са другим показатељима лексичке и синтаксичке природе. Као аналитичке показатеље перфектности кандидат издваја одредбе за време, место и правац, брзину и темпо, као и др. које користи као индикаторе приликом тестирања глаголских облика на перфектност и резултативност у свом истраживању. Посебно разматра такве синтаксичке и комуникативне показатеље актуелизације перфектног значења као што су ред речи, постојање логичког субјекта уз пасивни партицип, упитна реченица, негација, тема-рематска структура исказа и сл.

Кандидат је показао врсно познавање ове сложене области савремених лингвистичких истраживања те дисертација представља уједно и водич кроз најзамршенија питања аспектолошких проучавања која ће омогућити бројним истраживачима да се посвете аспектолошким истраживањима с ослоном на термилошко-појмовни апарат који је кандидат описао и класификовао према заступљености одређеног гледишта.

Дисертација обилује и бројним закључцима који имају практично значење, те ће наћи примену у настави руског језика као страног у српској језичкој средини.

Уочавање разлика између перфектности и резултативности на семантичком, морфолошком и синтаксичком нивоу представља несумњиви допринос српској аспектологији како са теоријског тако и с практичног аспекта, што ће бити искоришћено приликом писања граматика српског језика, као и контрастивних руско-српских граматика.

Истраживање је оригинално, богато аутентичним закључцима и може послужити као образац сличних контрастивних проучавања граматичких категорија.

VI. СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Ма Стефан Стојановић објавио је на основу резултата рада на докторској дисертацији следеће радове:

Студије и чланци:

Стојанович, Стефан: Продуктивност и морфологические особенности как факторы употребительности деепричастий несовершенного вида в русском языке, *Славистика* 17, Београд 2013, 302–307.

Стојановић, Стефан: Лексичко значење трпних партиципа на *-н*, *-т* у предикативној функцији и њихова способност да изразе резултативно значење: на материјалу српског и руског језика, *Славистика* 20, Београд 2016, 197–207.

Стојановић, Стефан: Перфектност и резултативност и их резултати (на примерах форм прошедшого времени и страдательного причастия прошедшого времени в русском языке), *Русский язык как инославянский*, вып. 8, Београд 2016, 59 – 73.

VII. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У свом истраживању семантике и средстава изражавања перфектности ма Стефан Стојановић дошао је до бројних закључака од којих издвајамо следеће:

1. Модел функционално-семантичког поља (ФСП) перфектности у руском и српском језику може се представити на два начина. У оквиру првог приступа перфектност се посматра као целовито значење, а рангирање средстава способних да изразе перфектно значење врши се на основу тога колико слободно дато средство изражава перфектност, колики дијапазон перфектних значења је дато средство способно да изрази, колико се само средство често јавља у језику, колико често се јавља у перфектном значењу, колико је перфектно значење које најчешће изражава блиско прототипском и сл.

2. У оквиру другог модела перфектност се посматра као скуп појединих типова перфектности. Овај модел представља скуп микропоља свако од којих има центар и периферију, а локални центри се налазе ближе или даље од општег центра у зависности од удаљености појединог типа перфектности од прототипског перфектног значења.

3. Ако се перфектност посматра у целини, у руском језику то значење најчешће и најдоследније изражава облик прошлог времена, који реализује сва перфектна значења, чак и перфектност трајне ситуације у одговарајућем контексту. У минималном контексту прошло време свршеног вида изражава значења перфектности резултата и, ређе, квалификативне перфектности, која су уједно и централна перфектна значења. Прошло време несвршеног вида у минималном контексту изражава, уз ретке изузетке, значења перфектности искуства и чињеничне перфектности. Прошло време је у руском језику уједно и веома фреквентан облик и може се образовати од било ког глагола.

Трпни партиципи свршеног вида с нултом копулом, с друге стране, премда способни да изразе пун дијапазон перфектних значења, у минималном контексту врло често неће имати перфектно значење, већ резултативно. Трпни партиципи се, за разлику од прошлог времена, не могу градити од било ког глагола – већина непрелазних глагола не гради трпне партиципе. У дијалогу се трпни партиципи углавном употребљавају резултативно.

4. У оквиру таквог приступа ФСП перфектности у руском језику има два центра – један јачи, прошло време, и један слабији, трпне партиципе с нултом копулом.

5. На периферији ФСП перфектности у руском језику налазе се радни партицип прошлог времена и герунд свршеног вида. Партицип поред значења перфектности резултата може да изрази и значење перфектности искуства, нијансу квалификативне перфектности, док герунд може да изрази само једно перфектно значење – перфектност резултата.

6. На крајњој периферији ФСП перфектности у руском језику нашло би се садашње време, које може да изрази само један тип перфектности, сам по себи периферан у оквиру перфектних значења – перфектност трајне ситуације, и то само у строго ограниченом контексту.

7. У српском језику централна средства исказивања перфектности иста су као и у руском. Овде се такође издвајају два центра – јачи, који чини перфект, и слабији, који чине трпни партиципи с копулом у презенту (као и атрибутивно и полупредикативно употребљени трпни партиципи).

8. Ако се пореди употреба трпних партиципа у српском и у руском језику, примећује се ипак извесна разлика. Трпни партиципи с нултом копулом у руском језику нису способни да изразе радњу чији се непосредни резултат не чува у садашњости, што са српским језиком није случај, те се српски трпни партицип може сматрати ближим центру него периферији ФСП перфектности у односу на руски.

9. Аорист и крњи перфект у српском језику, премда изражавају пун дијапазон перфектних значења, чине то уз далеко већа ограничења него перфект и трпни партиципи, те спадају у средства која одређује полупериферни статус у ФСП перфектности.

10. Герунд свршеног вида и презент налазе се на крајњој периферији ФСП перфектности у српском језику. Герунд од перфектних значења изражава само перфектност резултата, док презент може да изрази само перфектност трајне ситуације.

11. Уколико се перфектна значења посматрају у оквиру микропоља сваки појединачни тип перфектности има свој центар и периферију. Према таквом приступу центар *перфектности резултата* у руском језику је заступљен прошлим временом глагола свршеног вида. Затим би следео трпни партицип свршеног вида, док би се на периферији тог микропоља нашли герунд свршеног вида и радни партицип прошлог времена свршеног вида. Крајњу периферију тог поља чинило би прошло време несвршеног вида, које само у одговарајућем контексту може изражавати перфектност резултата у ширем смислу (перфектност текуће релевантности), односно перфектност резултата у ужем смислу (у случају глагола који означавају радње чији се резултати временом природно губе).

12. У српском језику *перфектност резултата* се најслободније и најчешће изражава перфектом глагола свршеног вида. Трпни партиципи свршеног вида такође добро изражавају ово значење, али је њихово значење често у минималном контексту и резултативно, што одређује њихов нешто перифернији положај у пољу у односу на перфект свршеног вида. Значење перфектности резултата у српском језику добро изражава и аорист који уз њега реализује и експресивне конотације, те се може посматрати као проширени перфект или експресивни перфект. Значење перфектности резултата у српском језику веома често изражава и крњи перфект. Герунди прошлог времена и прошло време несвршеног вида изражавају перфектност резултата у одговарајућем контексту, али далеко недоследније и зависније од контекста од аориста и крњег перфекта, што сведочи о њиховом изразитом периферном статусу у оквиру микропоља перфектности резултата.

13. Централно средство изражавања *квалификативне перфектности* у оба језика представља прошло време, односно перфект трансформативних медијалних глагола свршеног вида. Најизразитије ово значење у оба језика изражавају инхоативни глаголи свршеног вида, чије би прошло време чинило сам центар овог микропоља. За већину трансформативних медијалних глагола свршеног вида значење квалификативне перфектности је у прошлом времену / перфекту основно, односно испољава се у минималном контексту. Нијанса значења квалификативне перфектности у оба језика изражена је и код перфектности искуства у ужем смислу, те се средства која иначе служе за исказивање перфектности искуства могу сматрати периферним средствима исказивања квалификативне перфектности.

14. Значење перфектности искуства у руском језику претежно се изражава прошлим временом глагола несвршеног вида. Ово средство може се сматрати централним средством исказивања значења перфектности искуства у руском језику. Уз помоћ одговарајућих средстава актуелизације (контекст опште упитне и одричне реченице, одредбе типа *когда-нибудь, никогда* и сл.) значење перфектности искуства или нијансу овог значења може изразити и прошло време глагола свршеног вида, као и трпни партиципи свршеног вида с нултом копулом. Ово значење је код глагола свршеног вида далеко више контекстуално условљено, присутно често само као једна нијанса у значењу, те се може рећи да прошло време и трпни партиципи свршеног вида престављају периферна средства изражавања значења перфектности искуства. Перфектност искуства се понекад среће и код радних партиципа прошлог времена глагола несвршеног вида.

У српском језику централно средство изражавања перфектности искуства је перфект несвршеног вида. Подједнако добро га изражавају и трпни партиципи несвршеног вида, који могу да се граде чак и од непрелазних глагола. Уз одговарајућа средства актуелизације (контекст опште упитне и одричне реченице, а нарочито одредбе типа *икад, никад*) и перфект, односно

трпни партиципи свршеног вида могу да искажу значење перфектности искуства. С обзиром на већу контекстуалну зависност, перфект и трпни партиципи свршеног вида представљају периферију у односу на одговарајуће облике несвршеног вида. Аорист перфектност искуства изражава само изузетно, уз одговарајућа средства актуелизације (нпр. одредбе типа *икад*), што је пре свега везано за његову ретку употребу од глагола несвршеног вида, те се ово средство може сматрати заиста маргиналним када је у питању изражавање перфектности искуства. Крњи перфект такође јако ретко изражава у српском језику перфектност искуства, и то искључиво у контексту сажетог представљања чињеница.

15. Руски језик, за разлику од српског, нема неко посебно средство за изражавање *перфектности свежих вести*, односно новост се може исказати било којим средством којим се иначе преноси перфектност резултата. У српском језику трпни партицип без копуле у минималном контексту има управо ово значење. Остала средства – аорист, перфект, трпни партиципи с копулом у презенту – могу се користити у контексту јављања неке новости, али не преносе у потпуности ову нијансу значења. Микропоље перфектности свежих вести у српском језику је моноцентрично, док је у руском дифузно.

16. *Количинска перфектност* у руском и у српском језику не може се изразити ниједним морфолошким средством самостално, односно јавља се искључиво у контексту одредби за трајање са завршеним интервалом и елементима који указују на број резултата или промену неког показатеља (синтагме с бројевима у функцији објеката, одредбе за меру, количину итд.). Од морфолошких средстава у овом контексту у руском језику најчешће се срећу трпни партиципи свршеног вида или с нултом копулом, или с копулом у прошлом времену, или прошло време свршеног вида. У српском језику центар чине перфект глагола свршеног вида, трпни партиципи свршеног вида с копулом у презенту уз одредбе за трајање са завршеним интервалом и одговарајућа лексичка и синтаксичка средства која указују на број, меру, количину и сл.

17. Значење *перфектности трајне ситуације* у оба језика типично се изражава садашњим временом (руски), односно презентом глагола несвршеног вида (српски). Садашње време, односно презент ово значење не може да изражава самостално, већ само у комбинацији с одредбама за трајање с незавршеним интервалом, те се и ове одредбе у оба језика морају сматрати централним средствима разматраног микропоља. На периферији тог микропоља у оба језика се налази прошло време, односно перфект глагола несвршеног вида у комбинацији с одредбама. Периферни статус прошлог времена, односно перфекта, условљен је чињеницом да овај облик не изражава значење перфектности трајне ситуације тако недвосмислено као садашње време, односно презент.

18. *Чињенична перфектност* у руском језику се изражава подједнако добро прошлим временом оба вида и трпним партиципима свршеног вида с нултом копулом или копулом у прошлом времену. У српском језику чињенична перфектност типично се изражава перфектом глагола свршеног вида и трпним партиципима свршеног вида с копулом у презенту. Ова средства се могу сматрати централним у српском језику. Перфект несвршеног вида у српском језику представља периферније средство исказивања чињеничне перфектности. У периферна средства морају се укључити и партиципи без копуле, код којих се чињенично перфектно значење среће ретко, и то само у контексту шаблонизираних текстова у којима је изостављање копуле мотивисано потребом за сажетошћу. Аорист представља маргинално средство изражавања чињеничноперфектног значења у српском језику.

VIII. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Комисија позитивно оцењује докторску дисертацију ма Стефана Стојановића. Истраживање је спроведено компетентно, модерним методолошким апаратом. Консултована је релевантна литература. Резултати истраживања приказани су аргументовано, убедљиво и јасно.

IX. ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене докторске дисертације ма Стефана Стојановића, Комисија предлаже да се кандидат позове на усмену одбрану докторске дисертације: *Функционално-семантичко поље перфектности у руском и српском језику*. На ситније техничке пропусте Комисија ће скренути пажњу кандидату у току усмене одбране.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Проф. др Људмила Поповић, ментор

2. Проф. др Предраг Пипер

3. Проф. др Дојчил Војводић

Београд, 1.06.2017.